

Scenariusz STEAM

Witkacy - portret w Czystej Formie. Forma i wyobraźnia

Etap:

Projekt realizowany
w Partnerstwie:

klasy 4 - 8, liceum ogólnokształcące

Fundacja STEAM Polska oraz iDream Apple Premium
Education Partner

Marlena Plebańska

Professional Learning
Specialist

1.

PROJEKT STEAM

Witkacy - portret w Czystej Formie. Forma i wyobraźnia

Grupa wiekowa: Klasy 4-8

Cel główny: Celem projektu jest poznanie twórczości Stanisława Ignacego Witkiewicza (Witkacego) poprzez analizę jego portretów tworzonych w duchu Czystej Formy, ze szczególnym uwzględnieniem wydłużonych proporcji, nienaturalnych relacji głowy do ciała oraz świadomej deformacji. Uczniowie rozumieją, że portret nie musi być realistyczny ani „ładny”, lecz może być pomysłem plastycznym. Efektem projektu jest autorski portret w Czystej Formie oraz cyfrowa notatka projektowa w aplikacji Freeform.

Koncepcja zajęć w modelu STEAM: Uczniowie rozpoczynają projekt od poznania postaci Witkacego jako artysty, który świadomie łamał zasady realizmu i traktował portret jak eksperyment formalny. Analizują wybrane portrety, m.in. Portret Marii Nawrockiej (1929, pastel na papierze, Muzeum Pomorza Środkowego w Słupsku), zwracając uwagę na dominację głowy, wydłużenie szyi i zaburzone proporcje.

Następnie uczniowie, pracując jak artyści-projektanci, tworzą notatki wizualne w Freeform, projektują własne zasady Czystej Formy, planują kompozycję portretu i realizują pracę plastyczną. Projekt kończy się wystawą klasową oraz prezentacją procesu twórczego, w której uczniowie omawiają swoje decyzje formalne.

S:

- W części naukowej uczniowie koncentrują się na analizie języka plastycznego Witkacego. Nauczyciel kieruje uwagę uczniów na to, że artysta bardzo świadomie posługiwał się kolorem, linią i proporcją. Uczniowie analizują, jak intensywne, kontrastowe kolory w portretach Witkacego przyciągają wzrok i wzmacniają wyraz postaci, a ograniczona paleta barw pozwala skupić uwagę na formie. Rozmawiają o liniach ostrych, łamanych i nerwowych, które często pojawiają się w jego pracach i nadają portretom dynamiczny, niepokojący lub groteskowy charakter, w kontraście do linii miękkich i płynnych, które mogłyby sugerować spokój lub realizm. Szczególna uwaga poświęcona jest deformacji proporcji – wydłużonym szyjom, dominującym głowom, przesuniętym elementom twarzy – jako świadomemu zabiegowi formalnemu, który u Witkacego nigdy nie jest przypadkiem, lecz wynikiem decyzji artystycznej.

T:

- Technologia jest w projekcie integralną częścią procesu poznawczego. Uczniowie pracują na iPadach, oglądając wysokiej jakości reprodukcje portretów Witkacego, w tym Portret Marii Nawrockiej z 1929 roku. Dzięki możliwości powiększania detali mogą dokładnie przyjrzeć się sposobowi prowadzenia linii, zestawieniom kolorystycznym oraz relacjom między głową a resztą postaci.

- W aplikacji Freeform tworzą rozbudowaną notatkę wizualną, w której zestawiają obrazy, rysunki własne, strzałki i komentarze tekstowe. Notatka ta staje się zapisem procesu analitycznego: uczniowie nie tylko opisują, co widzą, ale także próbują nazwać decyzje artystyczne Witkacego i ich możliwe konsekwencje dla odbioru portretu. W dalszej części projektu Freeform służy również do dokumentowania etapów pracy własnej, co pozwala uczniom śledzić rozwój pomysłu i wracać do wcześniejszych decyzji.

E:

- Etap inżynierski jest bezpośrednim nawiązaniem do sposobu, w jaki Witkacy traktował portret jako projekt realizowany według określonych reguł. Uczniowie, inspirowani ideą Czystej Formy oraz działalnością Firmy Portretowej, projektują własny zestaw zasad, które będą obowiązywać przy tworzeniu ich portretu. Zastanawiają się, jakie proporcje zostaną celowo zmienione, która część postaci będzie dominująca, jaką rolę odegra kolor i linia oraz czego świadomie zrezygnują, na przykład realizmu czy naturalnych proporcji. Ten etap uczy uczniów myślenia procesowego i odpowiedzialności za decyzje twórcze.

A:

- Część artystyczna polega na realizacji zaprojektowanego wcześniej pomysłu. Uczniowie tworzą portret w Czystej Formie, traktując kolor i linię jako podstawowe środki wyrazu, a nie jako element upiększający. Pracując pastelami, farbami lub markerami, konsekwentnie realizują własne zasady formalne, świadomie deformując proporcje i budując kompozycję w sposób zaplanowany. Nauczyciel nie koryguje „błędów”, lecz zachęca do refleksji nad tym, czy dana decyzja jest zgodna z przyjętym projektem. W ten sposób uczniowie doświadczają, że sztuka jest procesem myślenia i podejmowania decyzji, a nie tylko spontanicznym rysowaniem.

M:

- Matematyka w projekcie wspiera świadome projektowanie formy. Uczniowie analizują relacje wielkości między głową a resztą postaci, planują rozmieszczenie elementów na kartce i zastanawiają się nad równowagą kompozycji. Porównują proporcje realistyczne z tymi, które sami zaprojektowali, zauważając, że zmiana skali jednego elementu wpływa na odbiór całości. Świadome łamanie symetrii oraz planowanie podziału przestrzeni kartki staje się narzędziem budowania formy, dokładnie tak, jak w portretach Witkacego, gdzie matematyczna logika proporcji jest punktem wyjścia do jej artystycznego zaburzenia.

Wykaz środków dydaktycznych:

ANALOGOWE: kartki A3 lub A2, ołówki, czarne markery o różnej grubości, pastele olejne lub suche, farby plakatowe lub akrylowe, kredki, gumki.

CYFROWE: iPady (Freeform, aparat), projektor bądź tablica interaktywna.

INNE: -

Lp.	Działania	Zdobyte umiejętności ucznia:	STEAM
1.	Poznajemy Witkacego. Nauczyciel przedstawia postać Stanisława Ignacego Witkiewicza, opowiada o jego twórczości, podejściu do portretu oraz idei Czystej Formy. Uczniowie oglądają wybrane portrety i wspólnie opisują pierwsze wrażenia, zwracając uwagę na wydłużone proporcje, kolor i wyraźny kontur.	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwijanie wiedzy o sztuce XX wieku - Analiza dzieła sztuki - Poszerzanie słownictwa artystycznego 	S, A

Lp.	Działania	Zdobyte umiejętności ucznia:	STEAM
2.	Analiza portretu Marii Nawrockiej. Nauczyciel prezentuje obraz i prowadzi rozmowę kierowaną. Uczniowie opisują proporcje, relację głowy do ciała, wydłużenie szyi oraz sposób użycia koloru i linii. Zastanawiają się, dlaczego artysta celowo zrezygnował z realizmu.	<ul style="list-style-type: none"> - Obserwacja i wnioskowanie - Świadome patrzenie na obraz - Rozumienie deformacji jako decyzji artystycznej 	S
3.	Notatka wizualna w Freeform. Uczniowie pracują na iPadach. Wklejają reprodukcje portretów Witkacego, zaznaczają ważne elementy formy, rysują strzałki i zapisują hasła: kolor, linia, proporcja, Czysta Forma. Tworzą własny zapis analizy dzieła.	<ul style="list-style-type: none"> - Myślenie wizualne - Selekcja informacji - Kompetencje cyfrowe 	S, T
4.	Projekt własnych zasad Czystej Formy. Uczniowie tworzą indywidualny „regulamin portretu”, inspirowany sposobem pracy Witkacego. Określają, jakie proporcje zmienią, jaka część postaci będzie dominować, jakiego koloru i rodzaju linii użyją.	<ul style="list-style-type: none"> - Planowanie pracy twórczej - Myślenie projektowe - Odpowiedzialność za decyzje 	E
5.	Szkic i plan kompozycji. Uczniowie wykonują szkic portretu zgodny z zaprojektowanymi zasadami. Analizują wielkość głowy, długość szyi, rozmieszczenie elementów na kartce oraz równowagę kompozycji.	<ul style="list-style-type: none"> - Rozumienie proporcji i skali - Planowanie przestrzenne - Świadome łamanie symetrii 	M, E
6.	Realizacja portretu w Czystej Formie. Uczniowie tworzą finalną pracę plastyczną, konsekwentnie realizując własne założenia formalne. Kolor i linia stają się głównymi środkami wyrazu, a deformacja jest świadoma i zaplanowana.	<ul style="list-style-type: none"> - Ekspresja plastyczna - Konsekwencja twórcza - Odwaga artystyczna 	A
7.	Dokumentacja procesu. Uczniowie fotografują etapy pracy i umieszczają je w Freeform, dodając krótkie komentarze dotyczące swoich decyzji artystycznych i zmian w projekcie.	<ul style="list-style-type: none"> - Autorefleksja - Dokumentowanie procesu - Świadome wykorzystanie technologii 	T
8.	Miniwystawa klasowa. Klasa organizuje wystawę portretów. Uczniowie prezentują swoje prace, omawiają zasady Czystej Formy, które zastosowali, i porównują różne rozwiązania formalne.	<ul style="list-style-type: none"> - Prezentacja publiczna - Komunikacja - Uczenie się od innych 	S, A
9.	Refleksja końcowa. Uczniowie wspólnie odpowiadają na pytania: „Czym jest Czysta Forma?”, „Dlaczego Witkacy zmieniał proporcje?”, „Czy portret musi być podobny do rzeczywistości?”.	<ul style="list-style-type: none"> - Krytyczne myślenie - Świadomość artystyczna - Autorefleksja 	S

Wskazówki do projektu:

Zachęcaj uczniów do portretowania prawdziwych osób – kolegów i koleżanek z klasy – podobnie jak robił to Witkacy, który tworzył portrety realnych ludzi, a nie wymyślonych postaci.

Przypominaj, że celem portretu nie jest podobieństwo fotograficzne, lecz interpretacja osoby poprzez kolor, linię i proporcję.

Warto pracować w parach – jedna osoba jest modelem, druga artystą – a następnie zamienić się rolami.

Zachęcaj uczniów, aby przed rozpoczęciem pracy krótko powiedzieli, co chcą podkreślić w portretowanej osobie (np. energię, spokój, wyrazistość), tak jak Witkacy podkreślał cechy charakteru swoich modeli.

Traktuj aplikację Freeform jak zeszyt projektowy artysty, do którego uczniowie mogą wracać w trakcie pracy i sprawdzać, czy realizacja jest zgodna z planem.

Podczas omawiania prac unikaj ocen typu „ładne – brzydkie”; skupiaj się na decyzjach artystycznych i procesie twórczym.

Można stworzyć klasową „Firmę Portretową”, w której uczniowie nadają swoim pracom tytuły i krótkie opisy inspirowane metodą pracy Witkacego.

2.

PROJEKT STEAM

Witkacy – dramat, Czysta Forma, słowotwórstwo i eksperyment literacki

Grupa wiekowa: Liceum

Cel główny: Celem projektu jest poznanie Stanisław Ignacy Witkiewicz jako pisarza i dramaturga, ze szczególnym uwzględnieniem dramatu Szewcy, zrozumienie zasad Czystej Formy w literaturze oraz charakterystycznego słowotwórstwa i neologizmów Witkacego. Uczniowie analizują język, strukturę i idee dramatu, a następnie projektują i tworzą własny utwór literacki (dramat, wiersz, opowiadanie, krótka forma prozatorska lub tekst hybrydowy), inspirowany jego metodą.

Koncepcja zajęć w modelu STEAM: Projekt ma charakter interpretacyjno-twórczy. Uczniowie przechodzą od lektury i analizy Szewców do rozpoznania mechanizmów Czystej Formy w literaturze: zerwania z realizmem, groteski, absurdu, nadmiaru idei oraz językowych eksperymentów. Następnie – w duchu STEAM – projektują zasady własnego tekstu, planują jego strukturę i świadomie wybierają formę wypowiedzi. Technologia wspiera analizę, planowanie i redakcję, a finałem może być czytanie performatywne lub publikacja cyfrowa.

S:

- Uczniowie analizują Szewców jako dramat awangardowy, zwracając uwagę na deformację języka, nagromadzenie sprzecznych pojęć oraz neologizmy i gry słowne. Rozpoznają, że sens u Witkacego często rodzi się z brzmienia, rytmu i zestawień słów, a nie z linearnej fabuły. Omawiają pojęcia: Czysta Forma, groteska, absurd, kryzys kultury, mechanizacja, rewolucja, władza – oraz język jako tworzywo.

T:

- Uczniowie tworzą cyfrowe notatki interpretacyjne (Freeform / Docs / Notes), zaznaczają cytaty, wypisują neologizmy, budują bank słów i schematów słowotwórczych. Redagują teksty w edytorach, a chętni nagrywają czytanie performatywne lub mini-słuchowisko.

E:

- Tekst traktowany jest jak projekt. Uczniowie planują zasady: brak realizmu, celowa przesada językowa, nagłe zmiany tonu, postacie-idee, neologizmy tworzone według własnych reguł. Decydują o formie (dramat / wiersz / opowiadanie / krótka historia / hybryda) i strukturze (sceny, wersy, bloki dialogowe).

A:

- Uczniowie piszą dowolną formę literacką: dramat, wiersz, opowiadanie, krótką historię, monolog, manifest lub kolaż głosów. Kluczowe jest świadome użycie formy, rytmu i własnych neologizmów. Teksty mogą zostać zaprezentowane jako czytanie performatywne.

M:

- Uczniowie planują rytm, powtórzenia, długość (wersów, scen), symetrię i „kontrolowany chaos”. Analizują, jak liczba postaci, sekwencje dialogów i repetycje budują napięcie.

Wykaz środków dydaktycznych:

Analogowe: egzemplarze Szewców, zeszyty, kartki A4, długopisy.

Cyfrowe: iPady, (Freeform / Docs / Notes), edytor tekstu, projektor.

Lp.	Działania	Zdobyte umiejętności ucznia:	STEAM
1.	Poznajemy Witkacego jako pisarza i teoretyka. Nauczyciel przedstawia Witkacego jako świadomego twórcę nowoczesnej literatury. Omawia Czystą Formę w teatrze, sprzeciw wobec realizmu oraz przekonanie, że dramat nie musi opowiadać historii, lecz wywoływać wstrząs intelektualny. Uczniowie zapisują pierwsze skojarzenia z pojęciami: absurd, groteska, chaos idei, nadmiar sensów.	<ul style="list-style-type: none"> - Rozumienie kontekstu historycznoliterackiego - Odróżnianie realizmu od awangardy - Świadomość literacka 	S, A
2.	Lektura i analiza „Szewców”. Uczniowie czytają wybrane fragmenty dramatu (sceny dialogowe, monologi, fragmenty o charakterze groteskowym). Nauczyciel prowadzi analizę, zwracając uwagę na brak klasycznej fabuły, celowe przerysowanie postaci oraz chaos ideologii.	<ul style="list-style-type: none"> - Interpretacja tekstu dramatycznego - Analiza formy i treści - Krytyczne czytanie 	S
3.	Analiza języka i słowotwórstwa Witkacego. Uczniowie wyszukują w tekście Szewców neologizmy, dziwne konstrukcje językowe, powtórzenia, przesadę stylistyczną i „przeciążenie słowem”. Analizują, jak brzmią te słowa, jakie budzą skojarzenia i czy muszą mieć jednoznaczne znaczenie. Nauczyciel podkreśla, że u Witkacego język sam staje się bohaterem.	<ul style="list-style-type: none"> - Świadomość językowa - Analiza stylistyczna - Rozumienie funkcji neologizmu 	S
4.	Cyfrowa notatka interpretacyjna. Uczniowie tworzą notatkę w Freeform lub edytorze tekstu. Zapisują cytaty, hasła ideowe, przykłady neologizmów oraz własne komentarze. Tworzą „bank słów Witkacego” oraz mapę pojęć związanych z dramatem. Notatka ma charakter roboczy i badawczy, a nie estetyczny.	<ul style="list-style-type: none"> - Selekcja informacji - Analiza tekstu z użyciem technologii - Organizacja wiedzy 	S, T
5.	Projekt własnego utworu literackiego. Uczniowie planują swój tekst jak projekt: określają formę (dramat, wiersz, opowiadanie, krótka historia, tekst hybrydowy), ustalają zasady (brak realizmu, przesada językowa, neologizmy, chaos idei) oraz decydują, czy postacie będą ludźmi, ideami czy pojęciami. Ten etap ma uświadomić, że pisanie to proces koncepcyjny.	<ul style="list-style-type: none"> - Myślenie projektowe - Planowanie struktury tekstu - Świadome podejmowanie decyzji 	S, E
6.	Tworzenie własnego tekstu literackiego. Uczniowie piszą autorski utwór inspirowany Witkacym. Mogą stworzyć wiersz, opowiadanie, krótki dramat, dialog absurdalny lub tekst eksperymentalny. Zachęceni są do tworzenia własnych neologizmów i świadomego „przeciążania” języka. Forma jest ważniejsza niż jasny sens.	<ul style="list-style-type: none"> - Twórczość literacka - Eksperyment językowy - Odwaga twórcza 	A

7.	Redakcja i praca nad formą. Uczniowie wracają do swoich tekstów, skracają je, zmieniają rytm, dodają powtórzenia lub celowe „pęknięcia” językowe. Analizują, czy tekst działa formalnie: czy jest intensywny, niepokojący, zaskakujący.	<ul style="list-style-type: none"> - Praca z tekstem - Świadomość struktury - Krytyczna autorefleksja 	T, M
8.	Prezentacja – czytanie performatywne. Uczniowie prezentują swoje teksty w formie czytania: mogą stosować pauzy, zmiany tempa, akcenty głosowe. Nauczyciel podkreśla, że u Witkacego dramat istniał „w głosie i napięciu”, nie tylko na papierze.	<ul style="list-style-type: none"> - Wystąpienia publiczne - Interpretacja tekstu - Praca z głosem 	A
9.	Refleksja końcowa. Uczniowie odpowiadają na pytania: czym jest Czysta Forma w literaturze, dlaczego Witkacy niszczył realizm, czy sens musi być jasny oraz czy język może być autonomicznym twórczym artystycznym.	<ul style="list-style-type: none"> - Krytyczne myślenie - Świadomość literacka - Autorefleksja 	S

Wskazówki do projektu:

Podkreślaj, że w twórczości Witkacego język jest twórczym artystycznym, a nie tylko nośnikiem znaczeń – sens może wynikać z brzmienia, rytmu i zestawień słów.

Zachęcaj uczniów do tworzenia własnych neologizmów i eksperymentowania ze słowotwórstwem, nawet jeśli nowe słowa nie mają jednego, jasnego znaczenia.

Przypominaj, że uczniowie mogą wybrać dowolną formę literacką i tematykę: dramat, wiersz, opowiadanie, krótką historię, monolog lub tekst hybrydowy.

iDream

Premium
Education Partner

✉ edu@idream.pl

☎ 535 770 996

🖱 www.idream.pl/edukacja.html